

Биљана З. Томић (1962)

Народна библиотека

„Др Милован Спасић” Рековац

tomic.bilja@gmail.com

ПРЕГЛЕДНИ РАД

УДК:027.022:008(497.11)

<https://doi.org/10.63356/baz.2026.016>

ОД УСМЕНЕ РЕЧИ ДО ДИГИТАЛНИХ САДРЖАЈА: БИБЛИОТЕКА У РЕКОВЦУ КАО МЕДИЈАТОР КУЛТУРЕ

Сажетак: Рад разматра трансформацију улоге библиотеке у савременом друштву, са посебним освртом на однос усмене традиције, читалачке културе и дигиталних садржаја. На примеру Народне библиотеке у Рековцу анализира се библиотека као културни медијатор који повезује традиционалне и савремене облике културне комуникације. Посебна пажња посвећена је процесу дигитализације, развоју читалачке културе и улози библиотекара у савременом библиотекарству, потребама корисника, као носиоца партиципативних пракси и могућностима интеграције традиционалних и савремених културних пракси. Рад показује на изазове са којима се библиотеке у мањим срединама суочавају, али и на потенцијале њиховог развоја.

Кључне речи: библиотека, културни медијатор, дигитализација, усмена традиција, читалачка култура, Народна библиотека Рековац

УВОД: БИБЛИОТЕКА КАО КУЛТУРНИ ПОСРЕДНИК

Библиотека као институција културе и образовања има значајну улогу у савременом друштву, како у процесима образовања, тако и у очувању културног наслеђа. Од свог настанка библиотеке имале су сложenu и вишеслојну улогу у културном развоју друштва, функционишући као институције које посредују између знања, културе и заједнице, при чему њихова

функција превазилази оквире прикупљања и чувања библиотечке грађе.¹

Улога библиотеке никада није била искључиво пасивна, већ је подразумевала активно посредовање између писане речи, усменог преноса знања и друштвене заједнице. У савременом добу, обележеном убрзаним технолошким развојем и све присутнијом дигитализацијом културних садржаја, она се суочава са потребом да преиспита своју традиционалну мисију и прилагоди је новим друштвеним околностима.²

Библиотеке су предњачиле у праћењу нових трендова у друштву, прихватиле су нове технологије, прилагодили их својим потребама, отвориле се према јавности, изнеле на светлост дана богатство људског стваралаштва које су у обавези да чувају, развиле сопствене научне методе.

Библиотека је: информациони центар локалне заједнице, референтна збирка, место за истраживачки рад, место за доживотно учење, креативно испољавање, место за сусретање људи, она пружа подршку учењу... Циљ је, наравно, да се ови сегменти рада задрже и да се прошири лепеза услуга, а све то у интересу наших грађана.

Библиотека више није само место чувања књига већ и активан културни центар који повезује различите облике комуникације, од усмене речи до дигиталних садржаја. У таквом контексту, посебно је значајна улога библиотека у мањим срединама, где оне често представљају једину стабилну културну институцију.³

Корисници библиотеку сматрају изузетно корисном за свој рад и друштво у целини, али се релативно мали број корисника додатно интересује за положај, потенцијал и потребе ове институције, као и за могућности да интензивније учествују у њиховом раду и решавању потешкоћа са којима се библиотеке данас сусрећу. Мисли се да креативно учествују у раду, да се предложи конкретне могућности за побољшање позиције библиотеке и библиотекара, ојача њихов потенцијал за опстанак и развој у будућности, и укаже на улогу локалне и глобалне заједнице у овом процесу.

Народна библиотека у Рековцу представља пример установе која у таквом контексту развија улогу културног медијатора између традиционалних облика културног изражавања и савремених дигиталних садржаја. Управо у том посредничком положају огледа се њена савремена улога и значај.

¹ Michael Gorman, *Our Enduring Values Revisited* (Chicago: American Library Association, 2015), 23–25.

² Branka Klepac, „Библиотеке у digitalном друштву“, *Библиотекар* 62, бр. 2 (2020): 15–28.

³ Svetlana Marković, „Улога библиотеке у локалној заједници“, *Ћиталиште*, бр. 34 (2019): 45–52.

УСМЕНА РЕЧ КАО ТЕМЕЉ КУЛТУРНОГ ИДЕНТИТЕТА

Усмена реч представља најстарији облик културне комуникације и један од основних механизма очувања колективног памћења.⁴ Пре појаве писма и књиге, знање, искуства и вредности преносили су се управо кроз усмену традицију, приче, легенде, разговоре и приповедање што је имало кључну улогу у формирању културног идентитета заједнице.⁵ Иако савремено друштво карактерише доминација дигиталних медија, усмена реч задржава значај као средство непосредне културне интеракције.

У мањим срединама, каква је Рековац, усмена комуникација има посебну важност у очувању локалног идентитета, језичких специфичности и колективног памћења. Библиотека се у том контексту појављује као институционални оквир у којем се усмена традиција може неговати и афирмисати, кроз књижевне вечери, разговоре са ауторима, промоције књига и јавна читања. Ови програми не доприносе само промоцији читања, већ и јачању социјалних веза у заједници, омогућавајући корисницима да културу доживе као заједничко искуство, а не искључиво као индивидуални чин.⁶

Данас књиге нису ни изблиза једини преносници смисла, па ни библиотеке више нису читалишта из којих су потекле. Криза читања не може се прикрити умножавањем порука, медија и социјалних мрежа. Није право питање да ли се данас више или мање чита, право је питање какви се садржаји доминантно читају.

Нове околности у којима се нашала култура, заједно с новим технологијама и новим медијима, укључујући *гуглизацију* свакодневице, који мењају сензибилитет, навике и начин на који уобичајено трагамо за садржајима и информацијама, ако то уопште чинимо, постављају сасвим нове изазове и пред јавне библиотеке. Библиотека у Рековцу труди се да обликује нови програмски концепт и нове разлоге с којима ће у друштвеном пољу привући нове и задржати старе читаоце. Учествује у стварању нових читалаца, а нипошто да није само још један медиј за стварање и одржавање нових и старих конзумента. Библиотека није само складиште старих и нових књига, за којима ретко ко посеже, нити је најчешће стара зграда у центру места којима се значај рутински придаје. Судбину библиотека неће

⁴ Jan Assmann, *Cultural Memory and Early Civilization* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 37.

⁵ Walter J. Ong, *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word* (London: Routledge, 2002), 41–43.

⁶ Marković, „Uloga biblioteke...“: 45–52.

суштински одредити ни број књига којима располажу, нити број корисника који их, свако из својих разлога, посећују, већ само начини на који ће као универзални и недвосмислени простор културе, оне, осмислити своју нову друштвену улогу из које ће црпети ауторитет, видљивост и непомериве разлоге властите мисије.

Да би библиотеке створиле јавни простор за рад, треба да буду активне и иновативне, да осмисле и организују широку мрежу културних догађаја. Оне су једно од последњих јавних места на којима се може и мора показати да све књиге нису исте, да међу књигама постоје темељне разлике, да се о укусима и вредностима мора говорити, а да уметничка и стручна критика нису немогуће ни у модерном контексту. У вези с тим треба нагласити да се рековачка библиотека у том сегменту свога пословања истински труди да постигне што боље резултате.

Традиционалне услуге одавно нису довољне, а једини пут ка успеху је у праћењу трендова, разумевање потреба корисника, континуирана обука особља, а пре свега оријентација на потпуни квалитет. Управљање укупним квалитетом треба схватити пре као пут, а не као циљ.

Ново информационо доба претпоставља преображај библиотекарства. Реалност библиотечких услуга је спој традиционалног и електронског, а то треба да буде кохерентна целина. Модели мултимедија и хипертекста формирају нов начин читања, интелектуалне и културне размене. Приступ информацијама у ери експанзије знања тражи брже прилагођавање и радикалне промене у функционисању библиотека.

У информатичкој ери библиотеке постају „електронски магацини“, библиотечки фондови су доступи уколико је њена књижна и некњижна грађа дигитализована. „Када се говори о процесу дигитализације и корисницима библиотечких фондова, постоје два главна питања: како испунити крајњи циљ јавних библиотека, прикупити све расположиве информације и учинити их приступачним за све кориснике и друго када се испуни поменути циљ, ко ће осетити потребу да долази у библиотеку када су сви тражени подаци већ у џеповима и торбама корисника у секундама након упита?

Свако ново решење у унапређењу рада јавних библиотека носи са собом и нове изазове са којима се треба суочити и створити модерне и доступне институције које прате начин живота својих корисника.⁷

⁷ Јелена Цуца, „Развој јавне библиотеке као отвореног простора у дигиталној ери и њена улога у демократизацији друштва“, *Читалиште* 17, бр. 32 (2026), 61-66.

ПРЕЛАЗ КА ДИГИТАЛНИМ САДРЖАЈИМА

Дигитална ера је убрзала процес стварања глобалне информационе инфраструктуре.⁸ Изузетно је важан задатак библиотеке да уочи и искористи могућности које отвара динамичан развој информационе и комуникационе технологије. Оне имају прилику да постану електронска капија у свету информација.⁹

Развој информационо-комуникационих технологија знатно је утицао на трансформацију библиотека. Дигитализација фондова, електронски каталози и онлајн комуникација са корисницима постали су саставни део савременог библиотекарства.¹⁰ За библиотеку у нашој средини, дигитални садржаји представљају прилику за повећање доступности културних ресурса, али и изазов због ограничених финансијских и кадровских капацитета.¹¹ Дигитализација се стога не посматра као замена традиционалних библиотечких пракси, већ као њихово проширење и модернизација. Развој информационо-комуникационих технологија условио је промене не само у техничком функционисању библиотека, већ и у њиховој друштвеној и културној улози. Дигитализација библиотечких фондова, увођење електронских каталога, онлајн приступа грађи и дигиталних услуга довели су до преиспитивања традиционалних концепата библиотеке као физичког простора.¹²

У библиотекарској теорији и пракси, дигитални садржаји се не посматрају искључиво као технолошка иновација, већ као нови облик посредовања између знања и корисника. У том смислу, преузимамо улогу активних медијатора у дигиталном окружењу, омогућавајући корисницима приступ релевантним, провереним и културно вредним информацијама. Ова улога је посебно значајна у условима информационог преоптерећења и доминације комерцијалних дигиталних платформи.

Захваљујући дигитализацији, грађа постаје доступна широј јавности, што јој омогућава бољи увод у културну баштину и упознавање са карактеристикама или значајним представницима локалне културе.

⁸ Christine I. Borgman, *From Gutenberg to the Global Information Infrastructure: Access to information in the Networked World* (Cambridge, MA; London: MIT Press, 2023).

⁹ IFLA/UNESCO *Манифест за јавне библиотеке* (Београд: Народна библиотека Србије: Библиотека града Београда, 2025), 11.

¹⁰ IFLA, *Global Vision Report* (The Hague: IFLA, 2019), 12.

¹¹ Milan Jovanović, *Digitalizacija biblioteka u Srbiji* (Београд: Narodna biblioteka Srbije, 2018), 67.

¹² Michael Gorman, *Our Enduring Values Revisited* (Chicago: American Library Association, 2015), 61–65.

За народне библиотеке у мањим срединама, попут библиотеке у Рековцу, дигитализација представља истовремено и изазов и развојну шансу. Са једне стране, ограничени финансијски и кадровски ресурси често успоравају увођење савремених дигиталних сервиса. Са друге стране, дигитални садржаји омогућавају превазилажење просторних и географских ограничења, чиме локална културна баштина постаје доступна широј јавности.¹³ Посебно је значајан процес дигитализације завичајне грађе, који у библиотекарском контексту има двоструку функцију: очување културног наслеђа и његову савремену интерпретацију. Дигитални формати омогућавају нове облике представљања усмене традиције, локалних прича, сећања и сведочења, чиме се жива реч преноси у дигитално окружење без губитка културне аутентичности.

Библиотека је у последњих пар година знатно унапредила дигиталну инфраструктуру. Развијена је дигитална платформа која служи за презентацију дигитализоване грађе, завичајне збирке и архиве личности значајних за Левач. Дигитална библиотека на тај начин постаје виртуелно продужено „треће место“, доступно увек, чак и када физичка библиотека није отворена.

Једна од најиновативнијих иницијатива јесте постављање библиотечког спољашњег дисплеја на платоу, у центру места, а преко пута установе, који функционише као дигитални портал за кориснике. Употреба оваквог дигиталног алата показује да дигитализација није пука модернизација, она је служба заједници, начин да се знање и култура изнесу на улицу и учине што доступнијим.

Интерактивни дисплеј HOLA 32” у Галерији библиотеке је уређај који служи као дигитална тачка сусрета корисника са: дигитализованом завичајном грађом, радом и делом др Милована Спасића, прегледом историјата библиотеке и актуелних програма, активностима и пројектима библиотеке, интерфејсом за претраживање COBISS.lib система.

Интеракција традиције и модерне технологије посебно је изражена у коришћењу 3Д наочара, путем којих се приказује дигитална реконструкција, типичне левачке куће, др Милована Спасића, педагога, библиотекара и академика, по коме библиотека носи име.

И последњи дигитални садржај се односи на употребу таблета и апликације, путем наратива, појављује се холограм др Милована Спасића и представља дигиталну презентацију његовог живота, рада и заоставштине.

¹³ IFLA, *Global Vision Report* (The Hague: IFLA, 2019), 18–21.

У том процесу, рековачи библиотекарски добијају нову професионалну улогу, не само као чувари и организатори грађе, већ и као едукатори и водичи кроз дигиталне садржаје. Развој дигиталне и информационе писмености корисника постаје један од кључних задатака библиотеке, посебно у срединама где постоје изражене генерацијске разлике у коришћењу дигиталних технологија.¹⁴ Библиотека тиме доприноси смањењу дигиталног јаза и јачању социјалне инклузије.

Важно је нагласити да дигитализација у библиотекарству не сме довести до маргинализације традиционалних облика културне комуникације. Напротив, савремена библиотека тежи интегративном моделу у којем се дигитални садржаји надовезују на живу реч, читање и непосредни културни дијалог.¹⁵

У том смислу, библиотека у Рековцу може бити схваћена као хибридни културни простор, у којем се традиционалне библиотечке функције допуњују дигиталним алатима, а не замењују њима. На тај начин, прелаз ка дигиталним садржајима не представља прекид са традицијом, већ њену трансформацију и прилагођавање савременом културном контексту. Библиотека остаје место живе речи, сусрета и дијалога, али истовремено постаје и дигитални посредник културе, знања и колективног памћења.

Библиотека као медијатор између традиције и савремености

У савременом библиотекарству, библиотека се све више афирмише као медијатор између традиционалних и савремених облика културе. На примеру библиотеке у Рековцу уочава се да дигитализација није само технолошки процес, већ и део шире културне стратегије.

Посебан значај има дигитализација завичајне грађе, која омогућава очување и савремену интерпретацију локалне културе. Усмена традиција у дигиталном окружењу добија трајнији облик, чиме се обезбеђује њена доступност широј јавности. На тај начин, библиотека преузима активну улогу у трансформацији живе речи у дигитално културно памћење, без нарушавања њене аутентичности. У овом процесу, библиотекар има значајну улогу као посредник, едукатор и тумач, прилагођавајући библиотечке услуге различитим категоријама корисника. Ова медијаторска улога посебно долази до изражаја у раду са старијим корисницима, код којих је дигитал-

¹⁴ Jovanović, *Digitalizacija biblioteka u Srbiji*, 73–79.

¹⁵ UNESCO, *Reading in the Digital Age* (Paris: UNESCO, 2021), 24–27.

на писменост често ограничена, али интересовање за локалну културну баштину остаје изразито.

Увођењем дигиталних садржаја, библиотека у Рековцу проширује свој културни домет и изван физичког простора установе. Овај процес доприноси јачању читалачке културе кроз комбиновање традиционалног читања са дигиталним форматима и садржајима. Важно је нагласити да у библиотеци у Рековцу дигитализација не доводи до потискивања живе речи и непосредног културног дијалога. Напротив, дигитални садржаји функционишу као подршка програмима који негују усмену комуникацију.

Оваква интеграција традиционалних и савремених облика културне комуникације потврђује улогу библиотеке као хибридног културног простора. Са библиотекарског становишта, искуство библиотеке у Рековцу показује да прелаз ка дигиталним садржајима не мора бити условљен искључиво технолошким капацитетима, већ пре свега јасном свешћу о културној мисији библиотеке. Библиотекар више није искључиво стручњак за организацију и доступност грађе, већ активни културни медијатор који посредује између различитих облика знања, културних пракси и потреба корисника.¹⁶

У библиотеци у Рековцу ова улога је посебно изражена због специфичности локалне заједнице и значаја који библиотека има у њеном културном животу. Кроз разговоре са корисницима, прикупљање локалних сведочанстава и рад са завичајном грађом, библиотекар доприноси очувању живе речи, али и њеној трансформацији у трајније облике културног памћења. У том смислу, библиотекар постају активни учесници у процесу културне меморијализације, а не само њени администратори. Посебан аспект медијаторске улоге библиотекара у Рековцу односи се на прилагођавање библиотечких услуга различитим генерацијама корисника. У локалној заједници где су генерацијске разлике у коришћењу дигиталних технологија изражене, библиотекар има задатак да ублажи дигитални јаз и омогући равноправан приступ културним и информационим ресурсима. У том контексту, библиотекар не делује само као преносилац знања, већ и као иницијатор културног дијалога. Он подстиче кориснике да активно учествују у библиотечким програмима, да деле своја искуства и да библиотеку доживе као простор комуникације и заједничког стварања културе. Оваква медијаторска улога потврђује значај библиотекара као кључног фактора у очувању и развоју културног идентитета локалне заједнице.

¹⁶ Jesse H. Shera, *The Foundations of Education for Librarianship* (New York: Wiley, 1972), 82–90.

У дигиталном окружењу, библиотека у Рековцу настоји да кориснике усмери ка квалитетним и културно релевантним садржајима, развијајући њихову информациону писменост и способност критичког вредновања извора.

ЧИТАЛАЧКА КУЛТУРА У УСЛОВИМА ДИГИТАЛНЕ ДОМИНАЦИЈЕ

Дигитални медији знатно утичу на читалачке навике подстичући брзо и фрагментарно читање. У таквим условима библиотеке имају важну улогу у очувању и развоју читалачке културе. Комбиновањем традиционалних и дигиталних садржаја, библиотеке могу подстаћи развој читалачке писмености. Усмена реч, као што су читања наглас, разговори о књигама и сусрети са ауторима, представља важну полазну тачку у развоју читалачке мотивације. Ови програми допуњују се дигиталним садржајима које библиотека поседује, који служе као подршка, а не као замена читању.

Библиотекари кроз препоруке, вођени активностима у раду са корисницима развијају читалачке навике и подстичу критичко читање. Оваква пракса доприноси стварању позитивног односа према књизи и библиотеци као културном простору. На тај начин, читање се не посматра као изолована активност, већ као део ширег процеса културног и образовног развоја. Овај модел потврђује да библиотека, чак и у мањој средини, може имати кључну улогу у формирању читалачких навика и културних компетенција будућих генерација.

Дакле, традиционалне и дигиталне/виртуелне библиотеке у суштини, иако различите према степену имплементација ИКТ, у својим делатностима и импликацијама које ова чињеница има на рад и улогу библиотеке у целини, имају у основи исти циљ: да на најадекватнији и најпотпунији начин одговоре на корисничке потребе за информацијама и знањем.

У сумирању разматрања односа традиционалног и модерног, наводимо тумачење Александре Вранеш: „Суштина и традиционалних и дигиталних библиотека јесте интелектуални производ коме дигитална форма, педантан библиографски податак и нормативна датотека обезбеђују трајање и широку распрострањеност”¹⁷. Дакле, становишта смо да библиотеке треба да сачувају одређене специфичности - као што је на пример постојање библиотечких читаоница, тих тихих и инспиративних просто-

¹⁷ Александре Вранеш, „Дигитална хуманистика и савремене библиотеке”, *Инфотека*, 15, бр.1, (2014): 7.

ра за споро стицање знања, са специфичном и стваралачки подстицајном атмосфером, док са друге стране, треба да обезбеде и нове, виртуелне просторе у онлајн свету у коме њихови корисници већ уче, информишу се и забављају. Сматра се да су дигиталне библиотеке, књиге у електронском облику и присутност на интернету будућност библиотекарства.

Програми намењени промоцији књиге и читања која се спроводе у библиотеци отварају широк спектар могућности за приближавање књиге кориснику и развијање љубави према читању. Постојање квалитетног, образованог, услужног и предусретљивог библиотечког кадра поставља се као императив у процесу развијања културе читања у библиотекама. Учешће библиотекара у процесу развијања културе читања су разноврсни, креативни и применљиви.

Основни елементи који чине културу читања су књига, читалац и сам процес читања и да библиотека учествује у неговању и развијању културе читања својим фондовима, услугама и стручним кадром. Залагањем запослених, књига представља својеврсни мост између култура и народа, одлучујући покретач друштвеног напретка, средство за учење. Читалац приступа читању из више разлога: ради учења, информисања, сазнавања, научно-истраживачког рада или ради забаве.

Стварање читалачке публике је дуготрајан процес којем треба пажљиво приступити и смислено га спроводити, још од најранијег узраста. Читање може да обогати знање и да унапреди личност, неговање читања омогућава очување сопствене личности и слободу расуђивања. Читањем се постиже друштвена еманципација и перманентно образовање. Библиотеке су јединствене колекције забележеног знања, са развијеним системом услуга и са стручно оспособљеним кадром. Да би успешно могла да спроводи своју мисију давања подршке култури читања, библиотека константно мора да ради на попуњавању својих фондова и на унапређењу услуга, тако да они буду у складу са потребама корисника.

У библиотеци у Рековцу, овај процес одвија се у контексту корисничке структуре коју чине деца, млади, али и старије генерације, са различитим степеном дигиталне писмености и читалачких навика.¹⁸ Доминација дигиталних медија у свакодневном животу корисника, нарочито млађих, утицала је на промене у начину читања, при чему се све чешће преферирају краћи, фрагментисани садржаји, док се читање књиге доживљава као захтевнија активност.¹⁹ У таквим околностима, библиотека има важну уло-

¹⁸ IFLA, *Public Libraries in the 21st Century* (The Hague: IFLA, 2018), 34–36.

¹⁹ Branka Klepac, „Biblioteke i čitalačka kultura mladih“, *Bibliotekar* 63, br. 1 (2021): 35–38.

гу у очувању и развоју читалачке културе, делујући као посредник између дигиталног окружења и традиционалне културе читања. Кроз пажљиво осмишљене програме, библиотека настоји да читање не супротставља дигиталним медијима, већ да их интегрише у библиотечку праксу као подршку развоју читалачких навика.²⁰

Посебан значај има непосредан рад библиотекара са корисницима, који кроз разговор, препоруке и вођене читалачке активности усмерава пажњу корисника ка квалитетним садржајима и продубљеном читању. За кориснике, библиотечки простор остаје место у којем се читање повезује са живом речју, дијалогом и заједничким културним искуством. Оваква пракса доприноси стварању позитивног односа према читању, посебно код деце и младих, и потврђује значај библиотеке као кључног фактора у развоју читалачке културе у условима дигиталне доминације.

Примери добре праксе

Библиотека у Рековцу развија различите културне и образовне програме. У условима у којима ради је и културни центар који организује разноврсне програме за децу и одрасле, најзначајнију манифестацију Дан библиотеке, Дечју недељу, општинску смотру рецитатора, обележавање различитих јубилеја, групне посете ученика основних и средње школе и деце предшколског узраста, литерарне и ликовне конкурсе, програме, промоције, трибине, предавања, позоришне представе...

Растућа дигитална писменост и све веће ослањање на интернет, библиотека је препознала, јер веб сајт постаје важан алат за информисање, комуникацију, као и присуство на друштвеним мрежама. Потребне корисника постулирају се као основни критеријум за конституисање савременог модела библиотеке као носиоца партиципативних пракси у култури.

Библиотека у свом радном окружењу треба да спроведе оно што се каже у *Манифесту за јавне библиотеке* о најважнијим задацима библиотеке који се односе на информације, описмењавање, образовање и културу, подстицање читалачких навика код деце најранијег узраста, подстицање и подржавање самообразовања и формалног образовања, личног креативног развоја и маште, промоција културног наслеђа и изражавања, уметности, науке, неговање културних специфичности и мултикултуралности, усмене традиције, омогућавање приступа информацијама о заједници свим грађанима, услуге информисања разних професионалних и других групација,

²⁰ UNESCO, *Reading in the Digital Age* (Paris: UNESCO, 2021), 22–24.

ширење информатичке писмености, организовање и подстицање културних активности и програма.²¹

Програми се прилагођавају према реалним потребама и интересовањима корисника. Један од значајних облика рада јесу програми читања наглас и вођених разговора о књигама, који се реализују у сарадњи са основним и средњим школама. Ове активности омогућавају да се читање поново успостави као заједничко искуство, засновано на живој речи и дијалогу, а не искључиво као индивидуална активност. Кроз разговоре о прочитаним делима, библиотекар посредује између текста и младог читаоца, подстичући развој критичког мишљења и интерпретативних вештина. Употреба дигиталних алата доприноси већој доступности библиотечких услуга.

Библиотека у Рековцу је оно посебно место које се разликује од од свих јавних места и на којем могу сви грађани, готово бесплатно, да добију разне информације, да прочитају књиге, часописе, претражују интернет... Библиотека пружа подршку учењу (сарадња са школама), рад на стварању будућих читалаца (сарадња са вртићима), али је потребна свима, од цркве до старачког дома, пензионера, педагога, економиста, спортских клубова... Могућности су заиста огромне, важно је препознати прилику, а свако ће библиотеку, као озбиљног партнера, радо прихватити.

Будући да свака библиотека представља острво, стални циљ је да се острво „насели“ са што више људи и да тај број расте. Помаци су спори, свест се полако мења и зато се стално нуде нови садржаји.

Коришћење електронских каталога и дигиталних алата, коришћење и онлајн презентација књижевних садржаја омогућава младим корисницима да библиотеку доживе као савремен и доступан културни простор. На тај начин, дигитални медији не потискују књигу, већ служе као средство њене промоције и приближавања новим генерацијама.

Активности библиотеке показују да се читалачка култура у дигиталном добу може успешно развијати кроз интеграцију живе речи, писане књиге и дигиталних медија. Библиотека се тако позиционира као културни медијатор који повезује традиционалне вредности читања са савременим облицима комуникације, доприносећи културном и образовном развоју локалне заједнице.

Библиотекари су мишљења да је данашњи корисник библиотеке на прекретници, млађе генерације су присталице светских трендова и ИТ технологије, читања публикација на интернету преко разних апликација,

²¹ IFLA/UNESCO, *Manifest za javne biblioteke*, 1994. Dostupno na: http://www.ifla.org/VII/s8/unesco/Public_Library_Manifesto-sr.pdf. (pristupljeno 24.03.2026).

нових трендова у представљању библиотечких програма, док су старији корисници библиотеке остали верни традиционалном коришћењу публикација, као и библиотечким програмима.

Изазови и перспективе развоја библиотеке

Библиотеке у мањим срединама суочавају се са ограниченим финансијским и кадровским ресурсима, што утиче на развој дигиталних услуга. Иако су дигитални садржаји препознати као значајан ресурс за проширење културног домета библиотеке, њихова имплементација у пракси често је условљена спољним факторима, као што су финансијска подршка и институционална сарадња. У том контексту, библиотека се налази у позицији да развој дигиталних услуга мора пажљиво да планира, настојећи да очува равнотежу између традиционалних библиотечких функција и савремених технолошких захтева.

Посебан изазов представља и питање кадровских ресурса и стручног усавршавања библиотекара. У библиотеци, библиотекари често обављају више различитих послова, што захтева висок степен стручности, флексибилности и континуираног образовања. Овај изазов истовремено представља и потенцијал, јер омогућава библиотекарима да развије снажну медијаторску улогу и непосредан однос са корисницима, што је од посебног значаја за културни живот локалне заједнице. Сарадња са образовним установама, културним институцијама и удружењима грађана представља један од кључних праваца развоја, који омогућава проширење библиотечких активности и већу видљивост библиотеке у јавном простору.

Посебно значајну перспективу представља развој програма усмерених ка деци и младима, као и интеграција дигиталних садржаја у промоцију читања и културног дијалога. Перспективе развоја рековачке библиотеке могу се посматрати и у контексту очувања локалног културног идентитета. Дигитализација завичајне грађе омогућава библиотеци да постане важан носилац културног памћења и медијатор између прошлости и савремености. На тај начин, библиотека превазилази оквири класичне библиотечке установе и позиционира се као динамичан културни простор, отворен за дијалог и иновације.

Упркос бројним изазовима, библиотека поседује значајан потенцијал за развој у непосредном односу са корисницима и способности да традиционалне библиотечке вредности прилагоди савременим условима. Управо у том споју традиције и савремености огледа се њена перспектива као културног медијатора у 21. веку.

ЗАКЉУЧАК: БИБЛИОТЕКА КАО ЖИВИ КУЛТУРНИ ОРГАНИЗАМ

Савремене библиотеке налазе се у процесу трансформације, условљене технолошким и друштвеним променама. У том контексту библиотека се позиционира као културни медијатор који повезује различите облике знања и комуникације.

Пример Народне библиотеке у Рековцу показује да је могуће успешно инегрисати традиционалне вредности и савремене технологије. Анализом улоге усмене комуникације и читалачке културе, указано је на значај библиотеке као простора културног дијалога и заједничког искуства. Усмена комуникација није супротстављена дигиталним садржајима, већ може да функционише као њихов темељ и допуна.

Посебна пажња у раду посвећена је процесу увођења дигиталних садржаја и њиховој улози у савременом библиотекарству. На примеру је показано да дигитализација, када је усмерена на потребе локалне заједнице, може допринети очувању културног идентитета, већој доступности културних ресурса и укључивању различитих категорија корисника у културни живот. Дигитални садржаји у овом контексту не представљају замену за традиционалне библиотечке функције, већ средство њиховог осавремењавања и проширења. Кључну улогу у овим процесима има библиотекар, чија се професионална позиција испољава као вишеструка и комплексна. Библиотекар делује као културни посредник, едукатор, саветник и иницијатор културних активности, повезујући кориснике са књигом, усменом традицијом и дигиталним изворима знања.

Шта можемо да очекујемо од услуга у библиотекама у наредних пет, десет или двадесет година? Вероватно веће ослањање на аутоматизацију и алате вештачке интелигенције (као и већи фокус на развој писмености у области вештачке интелигенције). Вероватно ће се појавити и низ нових технологија и значајних друштвених промена које не можемо ни да предвидимо у 2026. години; уосталом, тешко је правити предвиђања нарочито када се тичу будућности. Библиотека је напредовала не само као простор за читање, већ и као витална тачка у заједници која се прилагођава потребама савременог друштва.

Упркос изазовима који проистичу из ограничених ресурса, библиотека у Рековцу показује да је могуће развити функционалан и одржив модел библиотечког деловања.

Библиотека у Рековцу представља пример добре праксе у којој се традиционалне вредности библиотекарства успешно интегришу са савре-

меним изазовима дигиталног доба. Повезивањем усмене традиције, читалачке културе и дигиталних садржаја, библиотека доприноси очувању културног идентитета и развоју локалне заједнице.

ЛИТЕРАТУРА

1. Assmann, Jan. *Cultural Memory and Early Civilization*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
2. Borgman, Christine I. *From Gutenberg to the Global Information Infrastructure: Access to Information in the Networked World*. Cambridge, MA; London: MIT Press, 2023.
3. Вранеш, Александра. „Дигитална хуманистика и савремене библиотеке“, *Инфотека*, год. 15, бр. 1 (септембар 2014): 4–15.
4. Gorman, Michael. *Our Enduring Values Revisited*. Chicago: American Library Association, 2015.
5. IFLA. *Global Vision Report*. The Hague: IFLA, 2019.
6. IFLA. *Public Libraries in the 21st Century*. The Hague: IFLA, 2018.
7. IFLA/UNESCO. *Manifest za javne biblioteke*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, Biblioteka grada Beograda, 2025.
8. Jovanović, Milan. *Digitalizacija biblioteka u Srbiji*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2018.
9. Klepac, Branka. „Biblioteke u digitalnom društvu“. *Bibliotekar* 62, br. 2 (2020): 15–28.
10. Klepac, Branka. „Biblioteke i čitalačka kultura mladih“. *Bibliotekar* 63, br. 1 (2021): 35–38.
11. Marković, Svetlana. „Uloga biblioteke u lokalnoj zajednici“. *Čitalište*, br. 34 (2019): 45–52.
12. Ong, Walter J. *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*. London: Routledge, 2002.
13. Shera, Jesse H. *The Foundations of Education for Librarianship*. New York: Wiley, 1972.
14. UNESCO. *Reading in the Digital Age*. Paris: UNESCO, 2021.
15. IFLA/UNESCO. *Manifest za javne biblioteke*, 1994. Dostupno na: http://www.ifla.org/VII/s8/unesco/Public_Library_Manifesto-sr.pdf (pristupljeno 24.03.2026).
16. Цуца, Јелена. *Развој јавне библиотеке као отвореног простора у дигиталној ери отвореног простора и њена улога у демократизацији друштва*, *Читалиште* 17, бр. 32 (2026): 61–66.

Biljana Tomić

National Library “Dr Milovan Spasic”

Rekovac

tomic.bilja@gmail.com

FROM ORAL TRADITION TO DIGITAL CONTENT: THE LIBRARY IN REKOVAC AS A CULTURAL MEDIATOR

Abstract: The paper examines the transformation of the role of libraries in contemporary society, with particular emphasis on the relationship between oral tradition, reading culture, and digital content. Using the example of the Public Library in Rekovac, the study analyzes the library as a cultural mediator that connects traditional and contemporary forms of cultural communication. Special attention is given to the processes of digitization, the development of reading culture, and the role of librarians in modern librarianship, as well as to users’ needs as carriers of participatory practices and the possibilities for integrating traditional and contemporary cultural practices. The paper highlights the challenges faced by libraries in smaller communities, as well as the potential for their further development.

Keywords: library, cultural mediation, digitization, oral tradition, reading culture, national Library Rekovac